

Потім одчинилась брама, життя пішло по старому. Тільки два манахи, що опустили віки перед Хмелем, зникли — ніхто їх більш не бачив. Спустились вони в глибокі льохи й там до сього часу моляться. І коли їх борода виросте настільки, що впреться в ту землю, де поховані польські вояки, — все вбите військо встане й знов почнеться війна поміж Польщею та Україною.

П. Нокс, учень профіск.; м. Анноніль, 1925.

Бабина гора.

Біля міста Із'яслава, на Шепетівщині, є невеличкий лісок. Поріс він на горі, яка має вигляд півмісяця й своїми невеличкими рогами охоплює місто. Це — найближчий ліс і без нього Із'яслав багато стратив би в своїй природній красі. Вінком охопив він Із'яслав і створив для нього той зелений обрій, що на його тлі місто, а особливо здалеку, має вигляд червоної квітки. Такого вражіння надають йому дахи будинків, що майже всі криті червоною черепицею. Поетичність вражіння губиться, коли ввійти в місто: бідне й надто таки брудненьке... Але сама назва „Із'яслав“, та стародавній будинок на горі, що носить не менш поетичну назву „Замка Рогніди“ — ворущать спогади про щось надзвичайно далеке, стародавнє.

Про свій лісок мешканці Із'яслава розказують таке:

В великій пригоді був цей лісок для міста. Багато літ назад, коли татарва робила нечисленні напади на місто, багато мешканців було перебито, ув'язнено, а особливо жінок і молоді. В ті часи Із'яславський ліс не був тим барвистим проліском, яким він є тепер, а глухим, мугутнім бором, де можна було добре сховатись. І лише приходили чутки, що йдуть татари, — всі жінки й діти тікали в ліс, що на горі, а чоловіки із зброєю в руках захищали й місто й доступ до лісу. Частенько доводилося жінкам тікати на цю гору, й вони пристосувались до неї, як би розподілили гору по між себе — кожна мала своє улюблене місце. І стали цю гору звати „Бабиною горою“, й так ця назва залишилась і до сього часу.

П. Нокс, 1925.

Побоїще.

На північ від міста Із'яслава, в парі верстах від нього, росте густий, листв'яний ліс. Багато там осики. Самий легенький вітрець примушує листя шопотіти, й воно тримтить, ніби перелякане. Таке вражіння, що стоїть осика на сторожі, щоб не пропустить ані одного струмочка вітру. І це шепотіння листя й його крутький неспокій створюють настрій тихого суму.

Десь високо, на самому кінчикові гілячок, одноманітно й без перерви, довго-довго тримтять поодинокі листочки. Вони відокремилися, повітря з усіх боків, вільно й без перешкод лоскоче їх, і листки, як метелики на квітці, упиваються ласками вітру.

Розказують люди:

Гнав Хмельницький поляків. От-от настигне їх. Але поляки народ приткий, охайно одягнений, на ноги легкий. Не тяжким чоботям козака нагнати їх. Поляки тікають, а козаки за ними плентаються, та бешкетують. Дотяглись майже до Із'яслава. Уморились поляки тікати, а може й з силами зібрались, бо засіли в лісі й ждуть козаків. А ти: тільки подавай. Стукнулись — і почалось! Козаки, що хмара, а поляки — що в'юни. Б'ються день, б'ються ніч. Перестав бути слизьким в'юн. порідшала хмара, але насідає. Такі часи були: не перемиг, то загинь.

Не перемогли поляки. І коли ранішня зоря своїм червоним сяйвом освітила ліс і тих, що не перемогли, то злякався ліс, затрусилась дерева, затримтіло листя й тремтить до цього часу.

Настане ніч — чути далекі, густі стони, а лише заграє на листях перше соняшне проміння — дрібно затремтять дерева, зашепчуться й щось хутко, хутко лопочуть вітрові. А вітрові що? Послухає, послухає, посвище залихв'ярьські та й іде колисати ниву, яка широко простяглась довколо лісу.

Звуть ліс: „Побойще“.

Е. Кінець, учит. м. Грещів, 1942.

З глибокої старовини.

Коли це було? Давно... Приїхав пан в м. Славуту (ісма на Волині кращого місця, як Славута) і почав хозяйнувати. Перш за все заклав економію—фільварок і завів багато овець. Людям вийшов наказ дивитись за вівцями так, як за своїми дітьми. Мили їх, вичісували. Але недобрий дух був від цих овець, і пан наказав загородити кошару в 5 верстах від Славуті й перегнати туди овець. І стали це місце звати „Баранье“. До цього часу стоїть там село, що носить цю назву. Раз у рік овець стригли, і для цієї роботи гнали їх на берег річки Гориня, де був низький піскуватий берег і добре було промивати шерсть. Те місце стали звати „Стригани“. Там і тепер стоїть село, що носить цю назву.

Є біля міста Славуті село Лашанівка. Кажуть: пан дорослих коней тримав у м. Славуті, а лошаків відсилав на випас у те місце, де тепер стоїть це село. Звідсіля і назва: „Лашанівка“. За лишками документів, що схоронились із архиву князя Сангушко, якому належала Славута, видно, що в 1663 році м. Славута існувала, як осінь, і фільварок стягував податки з населення.

З журналу учн. трудшколи ч. I в Славуті, 1925.

Славна Гута.

Лежить рядок різноманітних люльок з білої глини. Обламани, оббиті, одні кавалки. Але робота видно хороша, чиста. Як виточені. На деяких помітно візерунки. Це все, лишки виробів колишньої гуті в